
KINCSES KATALIN MÁRIA

II. Rákóczi Ferenc újrateremtése

A II. Rákóczi Ferenc hamvait szállító
gyászmenet érkezése a kassai dóm elé,
1906. október 29.

Ruházati vállalatoknál le-
gyártott, hangsúlyozottan
korhűnek szánt kosztümök,
jelmezek. Emblémák, sisa-
kok, jelvények, lábbelik,
gyászleplek, koszorúk.

A Rákóczi-szabadságharc
idején tisztelt hatalmi, ka-
tonai jelképek: megőrzött
zászlók, fegyverek, melyek
maguk is díszletté váltak
ebben a környezetben.

Ünnepi ácsolatok, harang-
zúgás, díszlövészek, fellobo-
gózott középületek, tűzijá-
ték, díszkivilágítás fáklýák-
kal-gázlámpákkal. Díszebé-
dek, ünnepi közgyűlések,
szentmisék, dalegyleti
kórusmuzsika.

Mind-mind az ünnepélyes-
séget és látványosságot
hangsúlyozó elemek,
melyek részleteikben is ki-
munkáltak, s a gyász színe
miatt még markánsabbnak
hatnak. Ez volt a Rákóczi-
kultusz legfontosabb 20.
századi eseményének
díszlete.

A túl régóta várt, évtizede-
ken át szerveződő, nehezen
realizálódó újratemetés
végül röpké órák alatt
lezajlott.

Rákóczit 1735-ben bekövetkezett halála után Konstantinápolyban temették el, édesanyja, Zrínyi Ilona mellé. Végso óhaja szerint szívet kivették, s a franciaországi Grosbois-ba, a kamalduliak kolostorába vitték nyugodni. Hamvai hazaszállításának igénye már a reformkorban fölmerült, és az 1848–49-es szabadságharcot követó másfél évtizedes hallgatás után széles körú társadalmi igényné vált. 1862-ben Thaly Kálmán publikációk sorát közölte a napilapok és a *Századok* címú történelmi folyóirat hasábjain, előbb a fejedelem, majd az 1870-es évektől már a bujdosótársak temetésének körülményeiről, a síremlékekről, a sírfeliratokról, és szorgalmazta hamvaik hazahozatalát.

THALY KÁLMÁN INDÍTVÁNYA

Thaly fáradozásai nyomán a kérdés már nemcsak kegyeleti, tudományos téma volt, hanem politikai, nemzeti, sőt függetlenségi ügygé vált. 1873 nyarán a

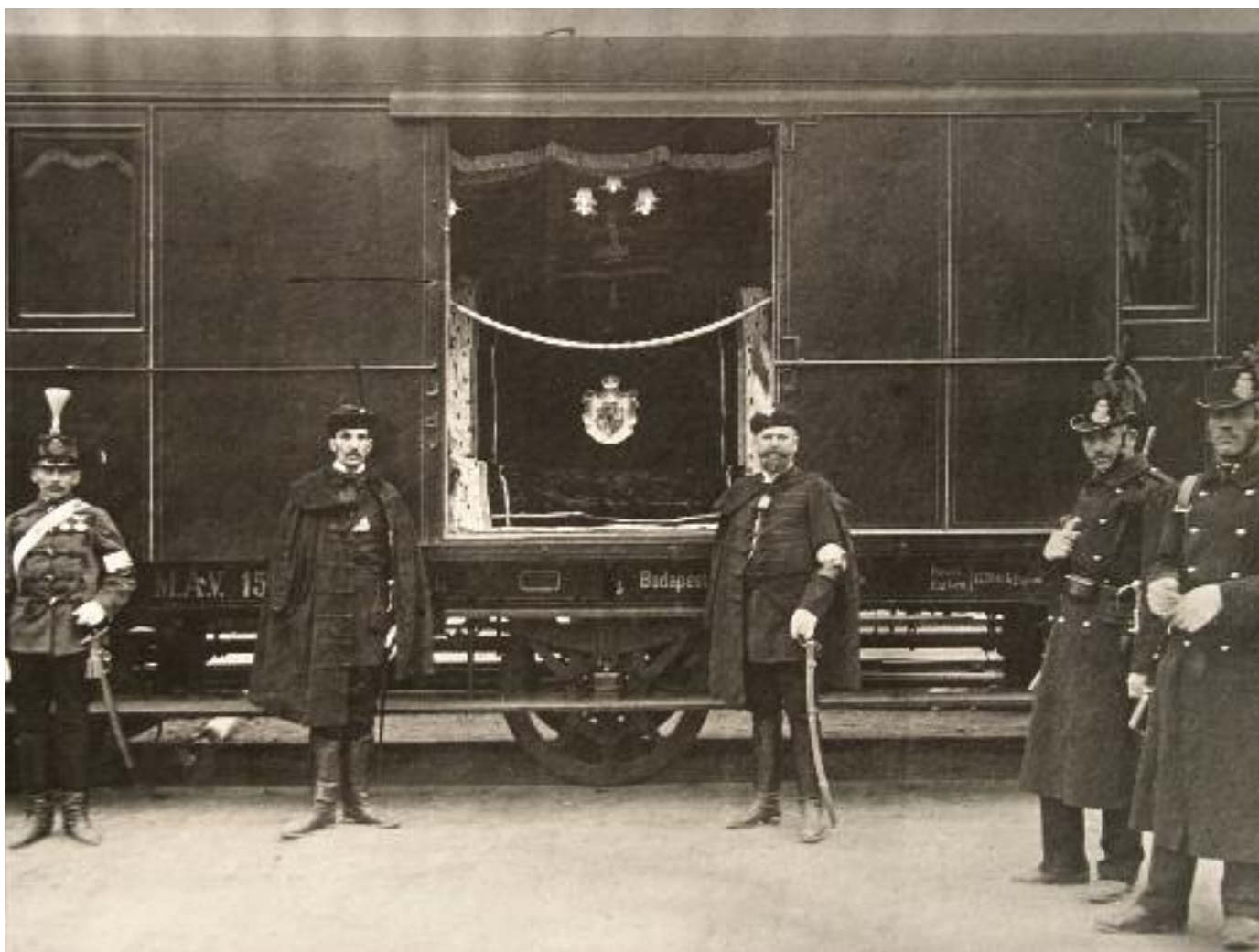
Képviselőház ülésein vármegyék sora indítványozta a fejedelem hamvainak hazaszállítását. A beadványokra a kormányzat nem válaszolt. Amikor azonban napirendre került az önálló Magyar Nemzeti Bank felállítását proponáló képviselőházi felirati javaslat, megvitatásának elodázására inkább a Rákóczi-val kapcsolatos vármegyei beadványokat vették elő.

Ám a felirati javaslatokkal a továbbiakban sem sikerült eredményt elérni, ezért folytatódott Thaly és pártja, a Függetlenségi Párt tudományos köntösbe bújtatott politikai akciósorozata: a Képviselőház 1876. március 22-én tartott ülésén Simonyi Ernő történész, képviselő interpellációt nyújtott be a miniszterelnökhöz a tárgyban, de határozott választ ő sem kapott fölvetésére.

Ennek ellenére az 1880-as évek végén megkezdődött a hamvak hazahozatalának előkészítése: a síremlékek történelmi kutatása, a földi maradványok azonosításának igazságügyi orvos szakértői munkálatai. S már nemcsak a fejedelmet, hanem a törökországi kuruc

emigráció többi tagját illetően is. Nem álltak el tervüktől a politikai élet szereplői sem. 1894. február 8-án a Képviselőházban Kassa város képviselői benyújtották kérvényüket a fejedelem és immáron Zrínyi Ilona, továbbá Bercsényi Miklós hamvai hazahozatalának tárgyában. Ebben leszögezték: „*II. Rákóczi Ferencz hamvainak befogadására a jog első sorban Kassát illeti meg.*” Nemhiába fáradtak, hiszen végül a város Szent Erzsébet-székesegyházában talált nyughelyet a fejedelem, édesanyja, Zrínyi Ilona, valamint idősebbik fia, József. Itt nyugszik még tábornaga, Esterházy Antal gróf, udvarmestere, Sibrik Miklós ezereskapitány, társa, Bercsényi Miklós gróf és annak felesége, Csáky Krisztina grófnő is. A fejedelem alakja a millenium évére az állami önállóságot követelő politika szimbólumává vált, gyűjtőszikrává azok körében, akik az 1867-es kiegyezés intézményét támadták.

Thalyt politikai sikertelensége sértődötté tette, de korántsem gátolta aktivitását. Megbántottsága 1896-ban oldódott, amikor Bánffy miniszterelnök fel-

kérte a rodostói Missziós Kongregáció rendfőnökével történő tárgyalások megindítására. 1906-ig fáradhatatlanul tevékenykedett a hamvak hazahozatalán, s a legkülönbébb politikai beállítottságú és színvonalú lapokban és folyóiratokban készített publikációkat, összesen tudományos érvelést és szempontokat a politikai agitációval. Ezzel hozzájárult ahhoz, hogy a kérdés kizárólag politikai ügyként vonult be a köztudatba.

ÁTPOLITIZÁLÓDOTT KEZDEMÉNYEZÉS

Az óhaj a Rákóczi-szabadságharc 200. évfordulóján rendezett országos ünnepek kapcsán merült fel ismét, melynek központi rendezvénye egy Rákóczi-ereklyekiállítás volt Kassán. A megnyitó után Csanád vármegye törvényhatósága felterjesztette a hamvak hazahozatalának igényét a Képviselőházhoz. Sorra csatlakoztak a vármegyék és a szabad királyi városok, szorgalmazva, hogy a Képviselőház végre utasítsa a kormányt

A II. Rákóczi Ferenc hamvait szállító vasúti kocsia a magyar határon, Varcsaró (Krassó-Szörény), 1906. október 27.

a konkrét lépések megtételére. 1903–1904-ben összesen 72 felirat és interpelláció érkezett a kormányhoz a képviselőházi tagoktól a szabad királyi városok és a vármegyék – most már – követelését tolmácsolva: töröljék el a II. Rákóczi Ferenc fejedelmet diszponáló, 1715. évi 49. törvénycikk 2. paragrafusát.

Ettől kezdve az újratemetés ügye összekapcsolódott az aktuális politikai kérdésekkel. 1903 októberében a Vérmezőn tartott ún. nemzetgyűlésen a szónokok, Barta Ferenc és Hellebronth Géza, a Kossuth-féle Függetlenségi és '48-as Párt tagjai beszédükben felsorolták azokat az okokat, amelyek annak idején a Rákóczi-szabadságharc kitöréséhez vezettek. Egyebek mellett annak a 12 ezer újonckatonának a kiállítási kötelezettségét, akiket a Habsburg birodalmi hadseregbe soroztak be. Ez a követelés volt a legélesebb áthallása a napi politikának: báró Fejérváry Géza honvédelmi miniszter ugyanis még januárban a Képviselőházban betérjesztett egy 20 ezer póttartalékos behívására vonatkozó törvényjavaslatot. A javaslat ellen nem ez a budapesti Rákóczi-gyűlés volt az egyetlen tiltakozó fórum, előzőleg a Szociáldemokrata Párt felhívására 1903 márciusában országos sztrájkhullám indult. Ennek ellenére áprilisban 20%-kal megemelték a megajánlott újonclétszámot, s a sztrájkok folytatódtak.

A II. Rákóczi Ferenc hamvait szállító halottas kocsia a Keleti pályaudvar előtt

1904. április 18-án Ferenc József – gróf Tisza István miniszterelnök előterjesztése alapján – utasította a magyar kormányt, hogy II. Rákóczi Ferenc hamvai hazaszállításának kérdésével foglalkozzék. A helyzet kulcsfigurája megint a fejedelem „íródeákja”, Thaly Kálmán volt, aki az 1904. március–áprilisban lezajló pártközi egyeztetéseken azt javasolta, hogy a miniszterelnök vonja vissza házszabály-módosító indítványát, mellyel az ellenzéki obstrukciót kívánta megakadályozni. Cserébe lemondtak KIK? arról, hogy obstrukcióval akadályozzák az újonclétszám emelését. A fejedelem politikai rehabilitációja az uralkodó gáláns gesztusa volt, válaszul a megegyezésre.

1904 nyarán ily módon végre biztosnak tűnt a hamvak hazahozatala. A Magyar Történelmi Társulat felhívta a figyelmet arra, hogy a rodostói emlékhelyeket a hamvak elszállítása után helyre kell állítani, mert igen rossz állapotban vannak. A kormányfő összehívott egy értekezletet, melyen kormánypárti politikusok, volt és jelenlegi miniszterek, kormányhű újságírók, egyházi méltóságok, valamint történészek vettek részt. Az azonnali ha-

zahozatal ügye azonban 1904-ben csak augusztus közepéig maradt napirenden. Tisza István, az új miniszterelnök a további halogatást választotta. A hamvak hazaszállításának előkészítését Thallóczy Lajos történész, külügyminisztériumi államtitkár 1904. november eleje óta gyakorlatilag egyedül végezte, ami az isztambuli Missziós Kongregációval és a török állammal a bécsi külügyminisztérium megbízásából a törökországi francia követségen keresztül folytatott diplomáciai tárgyalásokat jelentette.

AZ ELŐKÉSZÜLETEK

A rodostói sírokat 1904. december 11-19. között felnyitották, a hamvakat ideiglenesen az isztambuli Missziós Kongregáció rendházának templomában helyezték el, az eredeti sírkövekkel együtt. A maradványok azonosításában Török

Aurél orvos-antropológus segítette Thallóczyt. A rodostói sírok feltárásán kívül Izmitben – az egykori Nikodémiában –, valamint Csernovodában is befejezték Thököly Imre, Rákóczi József és Zrínyi Ilona sírjának feltárását. Thallóczy már ekkor felvetette a rodostói tárgyi emlékek megvásárlását, elhelyezését a kassai múzeumban.

Lezárult annak eldöntése is, hogy a fejedelem, Zrínyi Ilona, Rákóczi József és Bercsényi Miklós hamvain kívül még kiknek a földi maradványait hozzák Magyarországra. Először Bercsényi felesége, Csáky Krisztina, valamint Esterházy Antal és Sibrik Miklós hazahozatala merült föl. Forgách Simon tábornagy exhumálása valószínűleg Thaly Kálmán ötlete volt; végül, mivel nem lehetett minden kétséget kizáróan bizonyítani, hogy a visnyoveci síremlék alatt valóban az ő maradványai találhatók, hazahozataláról lemondtak. Vay Ádám földi maradványainak hazaszállítása csak 1906 tavaszán merült föl, őt Vaján, a családi sírboltban helyezték el.

Thököly hazatemetésének előkészítésével Zsilinszky Mihályt, a Magyar Történelmi Társulat alelnökét bízták meg,

miután Thallóczy Lajos 1904-es őszi útján Izmitben az ő síremlékét is fölkereste, és hamvait kiemelték. A problémát itt a magyarországi nyughely kiválasztása jelentette. Végül a Műemlékek Országos Bizottsága javaslatára Thököly hamvait a késmárki új evangélikus templom hosszanti hajójának nyugati falához épített kriptában helyezték el.

A legvitatottabb kérdés a kassai dombon felállítandó síremlék elhelyezése volt. Végleg eldőlt, hogy a kassai nyughely a dóm alagsorában, az északi kriptában lesz. A döntés nyomán kialakult vita némileg beárnyékolta az ünnepség előkészületeit. Neves építészek, pl. Hauszmann Lajos és Schulek Frigyes éles hangon bírálták az északi kriptában történő elhelyezés tervét, mert az egy szűk, alacsony, nyirkos kriptában, melynek vezető lépcsőjén egymás mellett két ember szűkösön is alig fér el. Jelezték, hogy a falakon állandóan nedves foltok éktelenkednek, tavasszal rendszerint 30 cm-es víz áll a kriptában, s ezeket betonozással nem lehet eltüntetni. Aggályaik maximálisan beigazolódtek: időről időre azóta is le kell zárni a kriptát vízszedés és salétromosodás miatt.

Gróf Hadik János apródjaival a II. Rákóczi Ferenc hamvait hazakisérő bandérium élén, 1906. október 29.

BUDAPEST, KASSA, KÉSMÁRK

A fejedelem és társainak hamvai 1906. október 27-én érkeztek meg az ország-határhoz. A MÁV különvonata Orsovára szállította őket, s másnap, 28-án reggel Budapestre. Országszerte ünnepeket szerveztek: „örömtüzeket” gyújtottak azokon a településeken, ahol éjjel néhány percre megállt a vonat. A budapesti ünnepekre meghívtak legnagyobb része a vármegyei és városi delegációk tagjai közül került ki. A hamvakat kísérő budapesti és kassai temetési díszmenetbe a vármegyék és a városok három-három fős delegációt küldhettek, akiknek kb. harmada vett csak részt a budapesti ünnepeken. A meghívtak másik csoportját a horvát országgyűlés elnöksége és a Tisza-kormány tagjai, a hazahozatal előkészítésében részt vevő vagy azt szorgalmazó egyesületek, szervezetek, az MTA, a Magyar Történelmi Társulat, a Kisfaludy Társaság, a Petőfi Társaság tagjai, a társadalmi szervezetek, egyesületek, nőegyletek képviselői alkották, végül a napilapok és képes hetilapok, valamint a távirati irodák tudósítói vettek részt. A díszmenet útvonala az utolsó pillanatban megváltozott: a kormány a Keleti pályaudvar–Kerepesi út–Károly körút-

Váci körút útvonalat jelölte ki, az ünnepi mise színhelyéül pedig biztonsági okokból a Mátyás-templom helyett a Szent István-bazilikát.

Kassán október 29-én került sor a hazatemetésre. Az ünnepségsorozat utolsó, legfényesebb eseményének lehetett szemtanúja az a kb. 15 000 fős nézőközönség, amely a rendőrkordonon kívül, a lakóházak ablakaiban, a város utcáin a díszmenetet szemlélte, illetve azok, akik belépőjeggyel rendelkezve a pályaudvar mellett felállított ún. gyászcsarnokban és a domban részt vehettek a szertartáson.

A hamvak reggel 5 óra 16 perckor 24 üdvözlő ágyúlovás és harangzúgás kíséretében érkeztek meg a kassai pályaudvarra. A megyei törvényhatóságok által küldött díszőrség az erre az alkalomra föllállított díszcsarnokban reggel 8 óráig vigyázta a fejedelmet és társait a gyászszertartás megkezdéséig. A Fischer-Colbrie Ágost megyés püspök által celebrált szertartás után a százfős kassai dalárda szereplése következett, majd Thaly Kálmán emlékbeszéde után a *Szózat* hangzott el. A mintegy 2500 főből álló díszmenet ezt követően a dómhoz vonult. Ide már csak a meghívott egyházi méltóságok, állami tisztségviselők, a kassai előljárók, valamint a sajtó képviselői lép-

Heroldok a II. Rákóczi Ferenc hamvait kísérő menetben, Kassa, 1906. október 29.

hettek be. A hamvakat a klérus délután 5 órakor zárt körben helyezte el a kriptában. A tömeg a szertartás végeztével röhögta le kegyeletét a domban ideiglenesen felállított ravataloknál. A Szabadság téren az ún. Rákóczi-harangok szóltak, díszlövéseket adtak le, s este 6 órától kivilágították a várost.

A kassai ünnepély koreográfiája igen nagy hasonlóságot mutat az ország más városaiban megtartott ünnepekével. A fejedelem és társainak hamvai harangzúgás közepette érkeztek meg, a városokat fellobogózták, kivilágították, több helyen tűzijátékot rendeztek. Sortüzek dörrentek, a törvényhatósági küldöttek sorfalat álltak, emlékbeszédek hangzottak el, fölcsendült a *Himnusz*, a *Szózat*.

Késmárkon is a budapesti és a kassai koreográfiát követték. Thaly Kálmán mondott itt is beszédet, az ünnepegen részt vettek a kormány tagjai, s a templomi gyászszertartáson itt is csak azok lehettek jelen, akiknek ezt az október 26-ig a polgármesteri hivatalba beérkezett kérvényük alapján a késmárki városvezetés engedélyezte. ♦